

Eiropas Komisijas
Nodarbinātības, sociālo lietu un
iekļautības ģenerāldirektorāta
vārdā

Gesellschaft für
Versicherungswissenschaft
und -gestaltung e.V.

Emigrācijas un pilsētas-lauku migrācijas sociālā ietekme Centrālajā un Austrumeiropā

Kopsavilkums

Latvija

2012. gada aprīlis

**Autores: Zaiga Krišjāne
Taņa Lāce**

Eiropas Komisija vai persona, kas darbojas Komisijas vārdā, nav atbildīga par šajā publikācijā iekļautās informācijas izmantošanu.

Kopš Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai ir vērojama plaša iedzīvotāju emigrācija un koncentrēšanās valsts centrālajā daļā. Iestāšanās ES 2004. gadā palielināja iedzīvotāju brīvas pārvietošanās iespējas, novedot pie straujas emigrantu plūsmas pieauguma. Šo tendenci pastiprināja ekonomikas lejupslīde, kas sākās 2008. gada nogalē, kā rezultātā IKP samazinājās par 18% un ievērojami pieauga bezdarbs. 2010. gada beigās bezdarba līmenis valstī sasniedza 22.3%, bet nabadzības riskam pakļauto cilvēku īpatsvars 2009. gadā pieauga līdz 25.7%. Patlaban algas vēl joprojām ir zemas; 2012. gadā vidējie bruto ienākumi Latvijā bija tikai 7789 eiro salīdzinājumā ar 37 611 eiro Apvienotajā Karalistē. Lai gan aptaujas rāda, ka vēlme nopelnīt vairāk naudas vai iekrāt līdzekļus konkrētam mērķim vēl joprojām ir dominējošā motivācija emigrācijai, arvien lielāks skaits migrantu norāda, ka viņi nespēj atrast darbu Latvijā.

Provizoriskie 2011. gada Tautas skaitīšanas rezultāti liecina, ka laika posmā no 2000. gada līdz 2010. gadam no Latvijas emigrēja vairāk nekā 220 000 cilvēku, kas ir apmēram 10% no iedzīvotāju skaita valstī 2011. gadā. Šajā laika posmā populārākie migrācijas galamērķi bija Apvienotā Karaliste (34%), Īrija (21%), Vācija (11%), Krievija (8%), Norvēģija (3%), Zviedrija (2%). Mazāk populāri bija Nīderlande, Spānija un Dānija. Vairums aizbraukušo migrantu ir salīdzinoši gados jauni cilvēki. 37.5% no vīriešiem, kuri ir strādājuši ārzemēs, un 39% no sievietēm, kuras ir strādājušas ārzemēs, ir vecumā no 20 līdz 29 gadiem. Visvairāk darbavietu ārpus valsts gan vīriešiem, gan sievietēm bija lauksaimniecībā, otrā daudzskaitlīgākā kategorija bija būvniecība vīriešiem un aprūpes vai *au pair* (izpalīdzes saimniecībā) darbs sievietēm. 2008. gadā cilvēku īpatsvars, kuriem bija darbs Latvijā pirms emigrēšanas, bija nokritis līdz 58.6%, sasniedzot zemāko līmeni salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem.

Kopš 1990. gadu otrās puses iedzīvotāju izvietojumā būtiska loma ir iekšzemes migrācijai. Laika posmā no 1991. gada līdz 2009. gadam katru gadu valsts iekšienē pārvietojās vidēji 2% Latvijas iedzīvotāju. Valsts ekonomikā dominē galvaspilsēta Rīga, kurā ir lielākā iedzīvotāju un citu resursu koncentrācija, tajā ir septiņas reizes lielāks iedzīvotāju skaits nekā nākamajā lielākajā Latvijas pilsētā. Apmēram puse no jauniešiem, kuriem izglītība ir noteicošais pārcelšanās motīvs, dodas uz Rīgu. Pēdējos gados pozitīvs migrācijas saldo ir vienīgi Rīgas apkārtnes teritorijām, tām 60% no šīs migrācijas pieauguma dod pati Rīga. Pierīga ir vienīgā teritorija valstī, kurā kopš 1999. gada ir konstatēts iedzīvotāju skaita pieaugums. Pēdējās desmitgades laikā dažās Rīgas apkārtnes pašvaldībās tas ir palielinājies pat par 40%. Taču patlaban daudzi cilvēki no lauku teritorijām vai mazpilsētām, kas agrāk būtu meklējuši darbu Rīgā vai citās lielākajās pilsētās, dodas uz ārzemēm.

Migrācijas tendences ir radījušas virkni sociālu izaicinājumu it īpaši pēc Latvijas pievienošanās ES. Visnopietnākais izaicinājums ir ievērojamais kvalificētu speciālistu skaits darbspējīgā vecumā, kuri atstājuši valsti, tai skaitā arī kopā ar ģimeni un bērniem. Lai gan nav precīzas statistikas, publikācijas vietējos plašsaziņas līdzekļos un citi novērotāji ir atkārtoti izteikuši bažas par "smadzeņu aizplūšanu", jo darbu citās valstīs meklē kvalificēti darbinieki no tādiem sektoriem, kā informācijas tehnoloģija, veselības aprūpe un zinātne. 2011. gada nogalē virkne rakstu plašsaziņas līdzekļos pievērsa uzmanību ārstu un medmāsu aizbraukšanai; arī šai gadījumā, lai gan nav precīzas statistikas, 2009.-2011. gadā tika saņemti 477 iesniegumi sertifikātu saņemšanai, kas ļautu ārstiem, kas izglītojušies Rīgā, strādāt ārpus Latvijas. Līdz ar to saasinājušās arī tādas problēmas kā iedzīvotāju skaita samazināšanās un sabiedrības novecošanās. Jaunu darbspējīgā vecuma cilvēku emigrācija samazina iedzīvotāju skaita pieauguma iespējamību, kas priekšplānā izvirza darbaspēka nodrošināšanas problēmas nākotnē. Vēl jo vairāk, tā kā emigrācija samazina nodokļu maksātāju skaitu un nodokļu ieņēmumu apjomu, var rasties grūtības saglabāt pensiju un pabalstu apjomu, kā arī paplašināt esošo sociālās drošības sistēmu un sociālās garantijas.

Dažos pētījumos norādīts, ka pirms 2008. gada, emigrācija, kurai bija raksturīga viena ģimenes locekļa došanās uz ārzemēm, bieži vien palīdzēja uzlabot Latvijā palikušo ģimenes locekļu ekonomisko stāvokli. No ārzemēm sūtīto naudas pārvedumu kopējais apjoms pieauga no 183 miljoniem eiro 2004. gadā līdz 460 miljoniem eiro 2010. gadā, 2006. Gadā

sasniedzot turpat 2.4% no IKP (līdz 2010. gadam samazinoties atkal līdz 2.2%). Vairākos pētījumos arī norādīts, ka kopš 2008. gada ir pieaudzis to gadījumu skaits, kad uz ārzemēm dodas veselas ģimenes, lai gan visaptveroši dati par šo jautājumu nav pieejami.

Emigrācija un krīzes sekas ir tālāk padziļinājušas jau tā izteiktās reģionālās atšķirības. Latgales reģionā, kas ir daudzveidīgs gan iedzīvotāju, gan lingvistisko grupu ziņā (kur ir daudz krievvalodīgo, kuri vāji runā latviešu valodā), reģistrētā bezdarba rādītāji jau ilgi ir bijuši salīdzinoši augsti, bezdarba līmenim 2010. gadā sasniedzot 21.8% salīdzinājumā ar 13.7% bezdarba līmeni Rīgā.

Latgalē materiālās nenodrošinātības rādītāji (ekonomiskā spriedze) ir samazinājušies lēnāk nekā Latvijā kopumā – ja laika posmā no 2006. gada līdz 2008. gadam tie samazinājušies no 74.0% līdz 62.5% mājāsaimniecībās kopumā, tad Latgalē tajā pašā laika posmā tie samazinājās no 78.7% līdz 73.1%. Veselības aprūpes un izglītības sektoros veiktā centralizācija novedusi pie būtisku pakalpojumu koncentrēšanās pilsētās, tādējādi veicinot iekšējo migrāciju no lauku novadiem uz pilsētām. Tā kā sociālos pakalpojumus mazturīgajiem iedzīvotājiem, lielākoties, nodrošina pašvaldības, sociālās palīdzības pakalpojumi Rīgā ir ievērojami plašāki, nekā lauku novados vai citos mazāk turīgos apvidos.

Ir maz datu, kas parāda migrācijas ietekmi uz neaizsargātajiem iedzīvotājiem. Lai gan viena vecāka aizbraukšana var radīt vērā ņemamu spriedzi ģimenēm, nav zināms to Latvijā palikušo bērnu skaits, kuru vecāki ir devušies strādāt ārzemēs. Migrācija reģionos, it īpaši lauku apvidos, pastiprina iedzīvotāju novecošanos, jo emigrē cilvēki darbaspējas vecumā, arī kopā ar visu ģimeni. Nav statistikas par veco ļaužu skaitu, kam trūkst ģimenes atbalsta, taču eksperti norāda, ka lauku apvidos, kur arvien vairāk dominē pensionāri, pakalpojumi un ekonomiskā aktivitāte ir vairāk orientēta uz novecojošiem iedzīvotājiem, nevis ekonomiskās attīstības veicināšanu.

Latvijai nav divpusēju līgumu ar migrācijas uzņēmējvalstīm, kas būtu vērsti uz atpakaļmigrācijas rosināšanu. Taču jau kopš 1995. gada atbalsts latviešu diasporai ir iekļauts politiskajā darba kārtībā, un laika posmā no 2004. gada līdz 2009. gadam diasporas nevalstiskajām organizācijām ir sniegts finansiāls atbalsts (apmēram 527 000 eiro). 2006. gadā izstrādātais informatīvais ziņojums par atpakaļmigrācijas veicināšanu aprobežojās ar prioritāšu definēšanu, taču konkrēts rīcības plāns tā arī netika izstrādāts.

Tā kā valsts sāk vairāk pievērsties ar migrāciju saistītiem jautājumiem, jāvelta lielāka uzmanība migrācijas rīcībpolitikas un prioritāšu noteikšanai un izstrādei, jo agrāk uzsāktās iniciatīvas netika līdz galam realizētas finanšu līdzekļu vai politiskās gribas trūkuma dēļ. Citu jautājumu starpā būtu jāizveido arī ticamu datu vākšanas un migrācijas plūsmu monitoringa sistēma. Remigrāciju varētu rosināt, nodrošinot iespēju ārzemēs dzimušajiem Latvijas pilsoņu bērniem iegūt dubultpilsonību, tādējādi radot viņu vecākiem papildus motivāciju atgriezties.

Sadarbība un regulāru kontaktu uzturēšana ar emigrantiem, kā arī valsts politiskās ieinteresētības apliecināšana par diasporas jautājumiem varētu kalpot par motivējošu faktoru zināmai remigrācijai. Līdz šim koordinācija dažādo ieinteresēto pušu starpā ir bijusi nepietiekama. Noderīgi būtu izveidot īpašu institūciju remigrācijas veicināšanai. Šai institūcijai varētu izveidot gan reģionālas gan vietējas filiāles, lai efektīvi atbalstītu atgriezušos cilvēku reintegrāciju.

Reģionālā rīcībpolitika būtu jāpārskata, lai tā koncentrētu uzmanību uz reģionālo atšķirību mazināšanu. Tas varētu palīdzēt mazināt iekšējās migrācijas un emigrācijas negatīvo ietekmi mazāk attīstītajos reģionos, tādos kā, piemēram, Latgale. ES atbalsts būtu mērķtiecīgāk jānovirza pašvaldībām infrastruktūras attīstībai un nodarbinātības veicināšanai, it īpaši lauku apvidos. Tā kā migrācijas radītās problēmas visās izpaužas pašvaldību līmenī, jāveicina pašvaldību sociālo dienestu un iesaistīto institūciju, kā arī citu ieinteresēto pušu sadarbība.